

Piotr Łuczkiwicz

**Sprawozdanie: Arbeitsgemeinschaft Eisenzeit beim West- und Süddeutschen
Verband für Altertumsforschung e.V. „Waffen – Gewalt – Krieg”
Międzynarodowa konferencja w Rzeszowie w dniach 19–22.09.2012 r.**

W dniach 19–22.09.2012 r. odbyła się kolejna odsłona rocznej konferencji organizowanej przez Niemiecką Komisję Badań nad Epoką Żelaza (Arbeitsgemeinschaft Eisenzeit beim West- und Süddeutschen Verband für Altertumsforschung); tym razem jako sesja wyjazdowa, poświęcona zagadnieniom broni, przemocy i wojny, współorganizowana przez Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego oraz Muzeum Okręgowe w Rzeszowie. Miejszem obrad było Muzeum Okręgowe w Rzeszowie.

W konferencji wzięło udział ponad 40 uczestników. Obok strony niemieckiej, niejako firmującej konferencję, bardzo licznie reprezentowana była też strona polska, a także naukowcy z Czech, Słowacji, Chorwacji, Słowenii, Rumunii i Włoch. Tak międzynarodowa reprezentacja stwarzała doskonałą okazję do wymiany poglądów donośnie szeroko pojętej sfery militarnej w okresie przedrzymskim w Europie Środkowej oraz zapoznania się z najnowszymi odkryciami i wynikami badań. Oprócz wystąpień o charakterze podsumowującym dotychczasowy stan wiedzy, wiele materiałów prezentowano po raz pierwszy lub też przedstawiano ich nowe interpretacje.

W ciągu czterech dni (jeden dzień przeznaczony był na wycieczkę) wygłoszonych zostało ogółem 30 referatów, podzielonych z racji ilości zgłoszonych wystąpień oraz ich różnorodności na liczne bloki tematyczne, chronologiczne i geograficzne, oscylujące wokół głównego tematu obrad. Wystąpienia zgrupowane w pierwszym blok koncentrowały się na problematyce wczesnego okresu żelaza. Ines Beilke-Voigt (Berlin) przedstawiła jamy ofiarne ze stanowisk w Lossow we wschodnich Niemczech i porównała je z bardzo zbliżonymi obiektami z Gzina w Wielkopolsce. Jacek Gackowski (Toruń) zaprezentował znaleziska militariów ze stanowiska kultury łużyckiej w Mirakowie-Grodnie koło Torunia. Sporą część materiałów należałoby zdaniem autora określić jako broń łowiecką. Beata Polit (Rzeszów) zwróciła uwagę słuchaczy na interesujący fenomen częstego występowania broni w grobach kobiecych w środowisku sarmackim. Sesję przedpołudniową zakończyła Alexandra Ghenghea (Bukareszt), przedstawiając w swoim wystąpieniu lokalną specyfikę znalezisk militariów w Rumunii.

Marta Mazzoli (Moguncja), rozpoczynająca sesję popołudniową, skoncentrowała się w swym referacie, znakomicie udokumentowanym zarówno w źródłach archeologicznych jak i ikonograficznych oraz pisanych, na kwestii, czy hełmy

typu Montefortino należały do uzbrojenia kawalerii czy też piechoty. Południa Europy dotyczyło też wystąpienie Ivana Drnić'a (Zagrzeb), który przedstawił zróżnicowanie morfologiczne i chronologiczne broni drzewcowej u Skordysków. Lisa Deutscher (Freiburg) skoncentrowała się natomiast na mieczach lateńskich z odciskami stempli. Oprócz rozprze-strzenia tych znalezisk, najważniejszą kwestią była dla niej próba odpowiedzi na pytanie o znaczenie stempli: znaki własnościowe, apotropieczne, stemple producenckie?

Kolejna grupa wystąpień koncentrowała się na kwestiach bardziej teoretycznych. Martin Schönfelder (Moguncja) przedstawił bardzo dyskusyjny referat dotyczący możliwości wykazania na podstawie materiałów archeologicznych wielokrotnie wspomnianego w źródłach pisanych handlu niewolnikami w okresie lateńskim. Główną jego tezę były związki między dużymi skarbami monet (np. skarbu z oppidum Manching) a właśnie handlem niewolnikami. Peter Ramsl (Wiedeń) zaprezentował natomiast swoje przemyślenia odnośnie psychologicznych skutków przemocy i wojny, oparte w głównej mierze na źródłach pisanych z okresu lateńskiego.

Początek drugiego dnia obrad był zdominowany przez wystąpienia dotyczące ziem polskich. Sylwester Czopek i Katarzyna Trybała-Zawiślak (Rzeszów) przedstawili sytuację kulturową w południowo-wschodniej Polsce we wczesnej epoce żelaza. Andrzej Pydyn (Toruń), jako jedyny przedstawiciel archeologii podwodnej, zaprezentował niezwykle interesujący zespół znalezisk z Jeziora Pakoskiego na Kujawach, będący najpewniej relikdami fortyfikacji z wczesnej epoki żelaza. Jeszcze dalej na północ zaprowadziła słuchaczy w swym wystąpieniu Agnieszka Jeremek (Warszawa), opisując w skondensowanej formie sytuację kulturową w północno-wschodniej Polsce w początkach epoki żelaza, ze szczególnym uwzględnieniem kultury kurhanów zachodniobałtyjskich.

Druga seria wystąpień przedpołudniowych koncentrowała się już na młodszym okresie przedrzymskim. Marcin Rudnicki (Warszawa) przedstawił znakomite studium badań nad Celtami w Polsce. W bardzo wyważony sposób opisał zarówno ich historię, jak i najnowsze (często nieopublikowane jeszcze) wyniki, których w wielu przypadkach sam jest autorem. Anna Strobin (Gdańsk) zreferowała historię i stan badań nad kulturą oksywską. Zabrakło tam jednak chociażby próby odpowiedzi na pytania dotyczące definicji i cech wyróżniających

kulturę oksywską oraz różnic w stosunku do kultury przeworskiej, co byłoby szczególnie ważne dla słuchaczy spoza Polski, nie zawsze dokładnie orientujących się w szczegółach taksonomii kulturowej naszych ziem pod koniec epoki żelaza. Pytania o różnice między kulturą przeworską a oksywską znalazły (przynajmniej po części) odpowiedzi w wystąpieniu Piotra Łuczkiwicza (Lublin), omawiającym stan badań nad kulturą przeworską w początkach XXI wieku. Kultura przeworska – tym razem w jej niemieckim wydaniu – była również tematem wystąpienia Michaela Meyera i Björna Rauchfuß (Berlin), którzy za punkt wyjścia wzięli materiały z aktualnie badanej osady w Leimbach w Turynii – najprawdopodobniej pierwszej czysto przeworskiej osady w Niemczech.

Materiały sepulkralne były bazą źródłową ostatniej serii wystąpień tego dnia. Piotr Kieca (Rzeszów) przedstawił można nawet i zanadto szczegółowe studia nad militariami z grobów celtyckich z ziem Polski, gdzie główny temat zniknął często w gąszczu detali typologicznych. Andrzej Maciałowicz (Warszawa) i Marcin Woźniak (Pruszków) na przykładzie nekropoli w Kleszewie na Mazowszu poruszyli natomiast bardzo interesujący problem zmian w obrzędku pogrzebowym ludności kultury przeworskiej rysujących się niektórych cmentarzyskach, polegających na odchodzeniu od obowiązującego składania zmarłym wojownikom broni do grobów. Skala tego zjawiska i przede wszystkim jego korzenie pozostają jeszcze bardzo niejasne.

Kolejny dzień przeznaczony był w całości na wycieczkę o charakterze krajoznawczym, w trakcie której uczestnicy konferencji mieli okazję zwiedzić drewniane kościoły Podkarpacia, wpisane przez UNESCO na listę światowego dziedzictwa kulturowego. Zwieńczeniem wycieczki były odwiedziny w przepięknym skansenie w Sanoku, gdzie organizatorzy zorganizowali też bankiet. Kuchnia regionalna jest naprawdę godna polecenia!

Przedpołudnie ostatniego dnia obrad poświęcone było badaniom na osadach i oppidach. Vladimir Salač i Jan Kysela (Praga) przedstawili obszernie wystąpienie dotyczące śladów walk i przemocy na oppidach, koncentrując się głównie na Kotlinie Czeskiej. Susanne Sievers (Frankfurt) omówiła szczegółowo znaleziska militariów z oppidum Manching, wskazując przy tym, iż większość z nich należałoby umieszczać w kontekście kultowym i religijnym, a nie rozpatrywać jako ślady wydarzeń o charakterze militarnym. Josip Kobal (Užhorod) zaprezentował znane już oraz bardzo liczne niepublikowane znaleziska uzbrojenia z ufortyfikowanych osad Galliś-Lovačka i Mukačevo na Ukrainie Zakarpackiej. Monica Constantin

(Bukareszt) zajęła się natomiast systemami fortyfikacyjnymi na geto-dackich osadach w Muntenii. Andrej Vrteľ (Bratislava) omówił szczegółowo najnowsze znaleziska datowane na horyzont zniszczeń z oppidum w Bratysławie. Maciej Karwowski (Rzeszów/Wiedeń) zajął się charakterystyką i porównaniem późnoceltyckich osad obronnych nad środkowym Dunajem. Z kolei Dimitri Mathiot (Bliesbruck) zaprosił słuchaczy na wycieczkę do północno-wschodniej Galii, gdzie na licznych osadach występowały militaria oraz broń myśliwska.

Marcin Rudnicki w swoim już drugim wystąpieniu zaprezentował bardzo dyskusyjny referat dotyczący możliwych powiązań między skarbami monet Bojów a militarną aktywnością tego plemienia w środkowej Europie pod koniec okresu lateńskiego. Aurel Rustoiu (Cluj-Napoca), Sándor Berecki (Târgu Mureș) i Călin Cosma (Cluj-Napoca) przedstawił teoretyczne rozważania na temat samoidentyfikacji środowiska wojowników w okresie lateńskim w Transylwanii, podbudowując je lokalnym materiałem źródłowym. W kręgu teorii poruszała się także Verena Schwartz (Zossen), omawiając (w bardzo hermetyczny sposób) obraz sztuki wojennej w okresie żelaza, jaki wyłania się z analizy dużo przecież późniejszych irlandzkich źródeł pisanych.

Ostatnią sesję obrad otworzył Piotr Łuczkiwicz (Lublin) referatem dotyczącym środowiska wojowników oraz lokalnych schematów uzbrojenia i sposobów walki w strefie Morza Bałtyckiego w młodszym okresie przedrzymskim. Sytuacją na przeciwnym krańcu Europy zajęli się Marko-Dizdar i Ivan Radman-Livaja (Zagrzeb), omawiając w swym wystąpieniu dalszą egzystencję celtyckich elit militarnych w południowej części prowincji Pannonii w początkach okresu rzymskiego. Na zakończenie Bartosz Kontny (Warszawa) przedstawił problem nieobecnej w materiale archeologicznym kategorii uzbrojenia, jaką jest broń wykonana z surowców organicznych. Wystąpienie to, dotyczące głównie plemion bałtyjskich, było znakomicie oparte w źródłach pisanych oraz analogiach etnograficznych.

Obszerna konferencja w Rzeszowie dała doskonały przegląd badań nad szeroko pojmowaną sferą militarną w epoce żelaza, prowadzonych w środkowej i południowej Europie, dała też okazję do porównania ich wyników, wymiany doświadczeń i wreszcie owocnej naukowej dyskusji, ciągnącej się w kuluarach jeszcze długo po zakończeniu każdej sesji. Wzorem poprzednich spotkań organizowanych pod szyldem AG Eisenzeit, prezentowane materiały zostaną jak najszybciej przybliżone szerszemu gronu w postaci przewidzianej publikacji.